

Csaplovics János értekezése Aranyidka bányászatáról (1819)

Közlő: HADOBÁS SÁNDOR

Az 1817 és 1841 között megjelent *Tudományos Gyűjtemény* volt az első enciklopédikus jellegű, havi rendszerességgel megjelenő magyar folyóirat. A kor legkiválóbb tudósai, szakemberei publikáltak hasábjain. Széles olvasóközönsséggel rendelkezett. Fontos szerepet játszott a legkülönbözőbb új ismeretek terjesztésében, s például a nyelvújítási viták utolsó szakaszában. Mai szemmel nézve a lapban közölt írások legértékesebb vonulatát a hely- és népismereti tudósítások jelentik. A reformkor embe-
re ezekből szerzett először tudomást a hazai föld és táj értékeiről, a gazdaság eredményeiről és bajairól, a nemzetiségek életéről, szokásairól stb. Közéjük sorolható *Csaplovics János értekezése Aranyidka bányászatáról* (1819. 5. sz. 45-54. old.), melyet az alábbiakban teljes terjedelmében közlünk.

A szerző a korszak tudományos életének kiemelkedő alakja, a néprajz magyarországi úttörője volt. 1780. szeptember 21-én született a *Hont megyei Felsőpribélen*. Jogi tanulmányokat folytatott, melyek végeztével gyakornok lett Besztercebányán. 1804-ben *Zólyom megye* aljegyzőjévé nevezték ki, 1805-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1808-ban Bécsbe ment, s egy ideig az udvari kancelláriánál tartózkodott. 1809-től *Pakrácon* (*Szlavónia*) a görög katolikus püspökség ügyvédje és titkára. 1813-tól *Schönborn gróf* gazdasági tanácsadója, valamint munkácsi és szentmiklósi uradalmainak jószágigazgatója, de többnyire *Bécsben* tartózkodott. Ott hunyt el 1847. május 27-én. Gazdag irodalmi munkásságot folytatott. *Szinnyei* 25 könyvét sorolja fel, amelyek többnyire német nyelvűek, s közülük néhány külföldön jelent meg. Legfontosabb munkája talán az 1822-ben *Pesten* megjelent kétkötetes *Gemälde von Ungern* (*Magyarországi képek*). A korabeli lapokban is sokat publikált, ilyen jellegű írásai közül kiemelkedik az ugyancsak a *Tudományos Gyűjteményben* (1822. 3. és 4. sz.) közölt *Ethnographiai értekezés Magyarországról*. Ebben a *Magyarországon* lakó népek teljes ismertetését tűzte ki célul, melyek egy-

más mellett élve bizonyos különbözőséget mégis megőriztek. Ő volt az első, aki leírta: *Magyarország Európa kicsinyben*, vagyis csaknem valamennyi európai néprajzi kérdés tanulmányozható nálunk. Nem tartozik ide, mégis megemlíjtük, hogy szlováknak vallotta magát. Igaz, hogy tökéletesen tudott magyarul, de *Bécsben* élvén, általában németül beszélt és írt. Szlovák nyelvű könyvei, cikkei is megjelentek. (Munkáinak részletes jegyzéke *Szinnyei József Magyar írók élete és munkái* című nagy művének II. kötetében található.)

Csaplovics János.

Aranyidka (Aranyida) az egykori *Abauj-Torna* vármegyében feküdt, *Kassától* ÉNy-ra, *Jászótól* É-ra. A trianoni határok megvonása után *Csehszlovákiához* került, ma szlovákiai település *Zlatá Idka* néven. Bányászatáról és kohászatáról vált országosan ismertté a 19. század elején, de az itteni aranytermelés ennél jóval korábban kezdődhetett. Az első történelmi adat az 1400-as évek második feléből ismert: *Kassa* város évkönyve szerint *Mátyás király* idejében *Aranyidkán* termelt fémből verték az aranypénzeket a kassai verdében. A települést – amelynek neve is a fémbányászatra utal – az uralkodó 1459-ben adományozta *Kassának*. Az

aranymosásokon kívül már régebben folyhatott föld alatti termelés is, mert a kincstári bányászat kezdetén a 19. század előtti bánya- és kohóiparnak számos jelére akadtak (ezekre *Csaplovics* is utal). A régi műveletek többnyire csak a telérkibúvásokra telepített kis aknákkal folytak, nem hatoltak nagyobb mélységekbe. *Kassa* városa 1761-ben *Aranyidkát* eladta a kincstárnak, amely – kihasználva a térség erdőkben való gazdagságát – az 1760-as évek elején rézkohókat létesített, majd ezek körül 1767-ben megalapította *Opáka* (ma *Opátka*) és *Réka* (ma *Rieka*) telepes községeket. Mivel itt rézérc-termelés nem folyt, a kincstári kohók valószínűleg a szepesi bányákból származó nyersanyagot dolgoztak fel. Az üzemek felállításának tehát az erdőhasznosítás volt az elsődleges célja. De már ekkortájt is létezhettek bányaüzemek, amit egy aranybányát ábrázoló 1778. évi térkép bizonyít. A 18-19. század fordulóján magántársulatok aktív tevékenységéről van tudomásunk. Az aranyidkai bányászat fellendítése azonban *Svaiczter Gábor* (1781 – 1845) későbbi selmeci főkamara-gróf érdeme, aki a hagyomány szerint kassai illetőségű lévén, szüleinek iratai között az aranyidkai bányászatra vonatkozó dokumentumot talált. A helyszínre utazva biztató jelekre akadt, s *Bécsben* kieszközölte, hogy megbízást kapjon a terület bányászati szempontú átkutatására. Kilenc évig tartó munkáját – amely nagy fáradsággal és személyes vagyona jó részének feláldozásával járt – siker koronázta, olyannyira, hogy az általa feltárt érckészleteket 50 évre elegendőnek számították. Az eredmények ismeretében a kincstár elhatározta a bányászat megindítását. A *Svaiczter* által feltárt telérek mellett a magánvállalkozók által régebben művelt előfordulásokra is jogosítványt szerzett, ahol a társulatokkal együtt dolgozott. Az üzem kezdetét *Csaplovics* 1807. július 1-re teszi, és a termelési kimutatások alapján az 1815. október 31-ig terjedő időszakot eredményesnek mondja. Ezután két évtizedig nem ismerünk adatokat *Aranyidka* bányászatáról. 1840 után feltehetően a hanyatlás jelei mutatkoztak, mert az évtized közepén kiterjedt ércutatásokba kezdtek. A krízis 1858-ban érte el a tetőpontját, ekkor kis híján beszüntették a termelést. 1859-ben végre ismét érces telérekre bukkantak, s 1862-től 1890-ig 7 év kivételével nyereséges volt a bányaüzem. Ezután újból visszaesés következett be, majd 1896-tól folyamatos veszteséggel dolgoztak, amit csak állami szubvencióval tudtak pótolni. 1897-től fokozatosan csökkentették a munkások számát, sőt 1910-től a termelést is szüneteltetni kellett. Később újra-indították a bányászatot, de csak nagy nehézségek árán tudták fenntartani. *Trianon* után, a csehszlovák éra kezdetén még néhány évig folyt a termelés, de 1925-ben végleg leállították. 1938-ban az I. bécsi döntés nyomán a *Felvidék* déli része, benne *Aranyidka* is, visszakerült Magyar-

országhoz. 1939-ben kísérletet tettek a bányaművek újraindítására, nem sok sikerrel. Ez az esztendő a bányászat végleges megszűnésének időpontja. Azóta csak kutatások folytak a területen, különösebb eredmény nélkül. Úgy látszik, igaza volt *Rozložník Pálnak*, aki már 1911-ben arra a következtetésre jutott, hogy a térségben nincs több műre való érc.

Csaplovics ismerteti az 1807 és 1815 közötti termelési eredményeket. A későbbi adatok bemutatásától itt eltekintünk, mivel a felsorolt irodalomban azok megtalálhatók.

Néhány szót ejtsünk még az aranyidkai kohászat sorsáról. Az 1760-as években alapított kincstári rézkohók 1807-ben, illetve 1827-ben beszüntették termelésüket, de 1822 és 1825 között a helyi ezüstércek feldolgozására új kohómű épült *Rékán*, amely a bányászat megszűnéséig üzemelt.

Az erdős hegyek között, gyönyörű környezetben fekvő község ma üdülőhely képét mutatja. Mindössze 345 állandó lakója van (2004). Határában télen síközpont működik, több szálloda, panzió és nyaraló is található a környéken. Mivel *Kassa* közel van (17 km), a városlakók közül sokan rendelkeznek itt hétvégi házzal. A hajdani bányászatnak még sok emléke fellelhető (bányásszimbólumok, üzemi épületek, tárónyílások, romok stb.), és a hagyományokat is őrzik az itt élők. A település bányász- és kohászszerzőmunkákat ábrázoló címerével 1980-ban csehszlovák bélyeg készült.

Csaplovics értekezése az első azok sorában, amelyek erről az érdekes bányahelyünkről szólnak. Adatait és információit személyesen *Svaiczertől* vagy az általa az udvari kamara részére küldött jelentésekből vehette. (Az írás születésekor mindketten *Bécsben* tartózkodtak.) A bányászatról, a termelési technikáról nem sokat mond, de a történeti adatokkal, a telérek és tárnák nevének felsorolásával, a termelési és pénzügyi eredmények részletezésével, valamint az üzemi dolgozók létszámának ismertetésével hasznos szolgálatot tett a későbbi kutatások számára.

Az újraközléshez az eredeti szöveget a mai helyesíráshoz igazítottuk, meghagyva a nyelvi sajátosságokat. Szögletes zárójelbe téve vagy lábjegyzetben kiegészítéseket, magyarázatokat adunk azokon a helyeken, ahol ezt szükségesnek láttuk. A kiemelések a szerzőtől származnak.

Megjegyezzük, hogy *Csaplovics* másutt is publikálta szóban forgó írását, igaz, hogy némileg rövidítve és módosítva, német nyelven, mégpedig *Topographisch-Statistisches Archiv des Königerichs Ungern* (Wien, 1821) c. könyvének 288-293. oldalán. Később viszonylag gazdag irodalom keletkezett az aranyidkai bányászatról és kohászatról, kezdetben magyar, 1920 után pedig szlovák szerzőktől (*Félix A.*, *Rozložník P.*, *P. Semrad*, *R. Magula* stb.)

Irodalom

- Az 1882. évben Aranyidkán beváltott ezüstérczek elemzése a selmeczi kir. vegyelemző hivatal jelentése alapján. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 16. évf. 1883. 162-165. old.
- FÉLIX Antal: Bányászati és kohászati intézeteink ismertetése. II. Aranyidka. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1. évf. 1868. 120-121., 143-145., 150-154., 157-159. old. (1-3. ábra a XIII. táblán.)
- LÁZÁR, V. – MAGULA, R. Z dejín baníctva a hutníctva v Zlatej Idke. = *Nové obzory* 15. Košice, 1973. 85–131. old.
- LISZKAY Gusztáv: Úti-jegyzetek. V. Arany-idka. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 10. évf. 1877. 76-77. old.
- MAGULA, Rudolf: Baníctvo a hutníctvo v Zlatej Idke v 19. a 20. storočí. = *Zborník „Banické-geologické sympóziu”, sekcia banicka*. Košice, 1979. ČSVTS – Dom techniky, 34-49. old..
- ROZLOZSNÍK Pál: *Aranyida bányageologiai viszonyai*. Bp. 1911. Magyar Kir. Földtani Intézet, 120 old. Térképmellékletekkel. (A Magyar Kir. Földtani Intézet Évkönyve 1911. 6. füzet.)
- SHELLE Róbert: Az aranyidkai érczek vegyelemzése. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 17. évf. 1884. 9-11. old. 1 ábra.
- SEMRÁD, Peter: *Zlatá Idka. O pozoruhodnej baníckej minulosti jednej malej obce*. Hely és év nélkül. [Košice, 2003.] 104 old. 2 térképmell.
- [SZIKLAY Antal: Az aranyidai bányászat leírása.] = *Magyarország vármegyéi és városai I. Abaúj-Torna vármegye és Kassa*. Bp. 1896. 313-316. old.

Aranyidka (Zlatá Idka) és környéke mai szlovák térképen.

Arany-Idka. Bányász tekintetben.

Arany-Idka (tótul Idka) egy a Szomolnoki Bányakamarához tartozandó s 36 parasztgazdákából és 16 bányászházakból álló kis helység, fekszik Abaúj vármegyének a Szepességre kinyúló határszélén, Kassa, Gölnic és Szomolnok városok között, közel Jászó mezővárosához, s déli hegyoldalán egy keskeny völgynek, mely az itt kifakadó ugyan Ida nevű pataknak csörgő vizeitől megfrissítetik, s [a] poprócsi és arany-idkai hegyektől körülzárattatik. A lakosai hajdan németek valának, most csupa tótok. Az arany-idkai hegyek emelkednek napkelet-déltől [DK] napnyugat-éjszak [ÉNY] felé, és össze vannak kötve a Biala Szkala (Fejérkő) nevű hegy által az innen napnyugat felé mintegy 4 órányi távolságra fekvő Szomolnoki, s egyszersmind a Hola hegye által, az észak felé határos gölnici Schnellenseif érchegekkel. Több ezen hegyekből dél felé kiterjedő völgyek formálnak mindannyi új hegyszakaszokat, melyek az említett völgyekkel egyenlő nevezeteket viselnek, és a napkelet-déltől [DNy] napnyugat-észak [ÉNY] felé egy szakadatlan láncba nyúlnak ki, úgy mint: Placskova, Csarna, Matusovce, Veszka, Zandrova, Huttna, Mala Stolna, Velka Stolna, Kamenna, Szlamena és Dolna. A délnapnyugati [DNy-i] oldala ezen magányosan álló hegycsoportnak, melynek gerince Alsó-Holicának, Zsagarovának, Javorának, Holának, Hlavinának és Biala Szkalának neveztetik, nem igen meredek, de annál meredekebb a napkeleti oldala, melynek alján az Opáka nevű királyi rézolvastó kemence felállítatott.

A fő hegységnek kőszikláí állanak¹ rész szerint [részben] gömbölyű, rész szerint pedig és többnyire formátlan, hosszás, hamuszínű, vagy néhol kékes kvarcsemekből (bányavirág), melyek egy mezei spátforma hamuszínű massával szorosán össze vannak for-

---

¹ *Csaplovics* földrajzi és geológiai leírásának magyarázása, értelmezése helyett *Rozlozsnik Pál* munkáját (lásd az irodalomjegyzékben) ajánljuk az érdeklődők figyelmébe; bár közel 100 éve született, ma is helytálló.

rasztva. Gyakran látni benne fehér mezei spátból apró s alig kitesző kristályokat, az eltöréseken pedig, de ritkábban, holmi ragyogó ezüstsínű pontocskákat, és zöld szaruércből való s mintegy középpontból kifolyó csillagformájú sugárokat is. Ezen kőneme, melyet mindaszáltal az esmeretes szürke szirttal (Grauwacke) elcserélni nem kell, néha igen apró szemű és nagy részént agyaggal egyvelítve vagyon, s azért a palakő (Schistus) módjára táblákra hasadozni szokott. Kirwan² úr említést tesz egy hasonló kőnemről, mely Svéciában [Svédországban] aplit nevezet alatt az érchegyeknek nagy részét teszi, s azt a gránitok közé számlálja. – A fekvését igen nehéz kinyomozni, mivel mindenfelé elszórva találhatik; némely helyütt mindazáltal ahol több lábnyi vastagságú erek vannak, világosan észre lehet venni, hogy az észak-napkelettől [ÉK] dél napnyugat [DNy] felé nyújtódnak ki, és egy 10-15 grádusú szegletbe napnyugat-észak [ÉNy] felé terjednek el. Ezen második rendbeli (secundäre) gránit, melyet egy feketés, agyagos (Thonschiefer) s részenként egy követséges [kövecseges?] palakő (Kiesel-schiefer) fed bé, s különb-különb számos lyukait és egyenetlenségeit kitölti, csak imitt-amott, hol nagyobb, hol kisebb pontocskában te[t]szik ki. Azon agyagos palakóból állanak mind a poprocsi s egy részint a gölnici hegyek, úgy az arany-idkai hegynek észak-napkeleti [ÉK] oldala és minden afelé kiterjedő hegység is.

Az Ida völgyének mind a két oldalára messziről vezetett vízcsatornáknak kitesző nyomai, sok bédült réztörő malmok, egynehány nagy kvarcból faragott és valaha az ércnek őrlésére szolgáló malomkövek, számos s már mohos fákkal bénőtt salakhalmok, melyekkel mind maga a völgy, mind némely hajlások is bé vannak fedve; továbbá a béomlott bányák, s maga Arany-Idka helységének neve is, mindannyi szóló bizonyosságai az ottan a régi időkben szorgalmasan üzött bányamívelésnek. Némely ércmenetelek jó nagy mélységre dolgoztattak, mások pedig gyakori vízberohanás miatt csak a felületen használtattak, míg utoljára mind ezek, mind amazok rész szerint tudatlanságból, rész szerint pedig az

---

² *Richard Kirwan* (1733 – 1812) ír geológus és kémikus. *Csaplovics* valószínűleg *Elements of Mineralogy* (1784) c. művére hivatkozik.

országban dühösködő zenebonák miatt egészen elhagyattak, és a béomlásnak prédául tétettek ki. Utoljára 1807. esztendei július 1-ső napján a Fels[éges] Aerarium [Kincstár] meghagyásából, újonnan dolgoztatni kezdettek, s a leírt hegynek déli oldalán új nyílások vágattak, melyekből a legnevezetesebbek e következők:

1-ső, Mindszent nyílás a napkeleti oldalán [a] Weszka nevű hajlásnak, $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ ölnyi³ vastagságú, áll kvarcból, melyben imitt-amott spátforma vaskő és nagyobb pontocskákban egy kemény, szürkés, fajnul sugárló avagy pettegetett⁴ ezüstös piskolcérc⁵; szürkés és fejér aranyérc, piskolc-ónmész (Spießglanz, Bleyschuß), pettegetett s néhol néhol tökéletlen nyolcszegletekben kristálykodott ezüstös egérköérc (Silber Arsenikkies, nemkülönben kemény, négyszegletre kristályosodott kénköérc, setészínűcinkérc, ritkábban pedig ezüst-füst is (Silberschwärze) található.

2. Jeremiás nyílás ad piskolcércet, melyben néha-néha, ámbar ritkán, ezüst is található, mintegy 15 lat egy mázsában.

3. Szt. Antal nyílás, másfél lábnyi vastagságú, ad ezüstöt 4-7 latot egy mázsából.

4. József nyílás 1 lábnyi – 1 ölig vastagságú, terem piskolcércet. Mint egy ritkaság található itten az antimonium oxidul is sugárló [sugaras] formában.

5. Szt. Háromság nyílás. 1 lábtól 2 ölig vastag, nemes középí menetel, melynek főtermesztménye piskolcérc, mint ritkaság pedig antimonium oxydul; egyszer található benne egy darab krikristálykodott indigókék szelenit.

6. Bertalan nyílása. 2–7 lábnyi vastagságú, ad szürkés piskolcot, mely közül némely darabok egészen feketék (egy nagy ritkaság), 6-14 lat ezüst égettetik ki belőle.

7. Gábor nyílása 1 lábtól 4-ig vastag, ad 15-30 font kénköves piskolcot és egy fertálytól egy latig való ezüstöt, melynek márkája 38–226 denárig való aranyat foglal magában.

---

³ A Csaplovics által használt mértékegységek: [bécsi] öl = 1,89648 m; láb = 0,31608 m; mázsa = 56,006 kg; márka = 0,2807 kg; lat = 07,502 g; gran (gren) = 0,07 g. A mértékegységek nevét következtlenül rövidíti.

⁴ Pettyes, foltos, hintett.

⁵ Piskolc = az *antimon* régi magyar neve.

8. Szt. István nyílása ½ lábtól 2 ölíg vastag, ad arannyal elegyes ezüstöt 7-50 latig, a felületes ércmenetekben pedig ¼ latot egy mázsából.

9. Mátyás nyílása 2-4 lábíg vastag, s terem ezüstöt 2-7 latig. Kivágott, de még nem mívelt, s következőleg kevésbé esméretes nyílások:

10. Rudolf fő nyílása, mintegy 4 ölnyi vastagságú, kihány 48 font ólmot és 5-8 lat ezüstöt.

11. Gottfried nyílása setétszürkés s kevés ezüstöt kiadó piskolcérccel bé vagyon pettegetve.

12. Rózsa nyílása 2 lábnyi vastag, s piskolcérccel béfecskendezve vagyon..

13. Rainer nyílása 2-4 öl vastag, kiad fénylő kobaltércet.

14. A Placskova (Platskova) nevű hajláson egy vastag kvarcnyílás.

15. A Veszka hajlásának napnyúgot-északi [ÉNy-i] oldalán egy 2 lábnyi vastagságú kvarcnyílás, terem ezüstöt és szürkés aranyércet.

16. Károly nyílása, ezüsttel elegyes követs [kőzet].

17. Xaver Ferenc nyílása, kétölnyi vastag, kivet piskolcérce.

18. Ón nyílás 1-2 ölíg vastag, ad kénkövecset és ónmeszet.

19. Kvarc nyílás 1 ölnyi vastag, kivet kénkövecset.

Felhagyott, s mívelésre máltónak nem talált nyílások

20. Szt. Mihály nyílása, kénkö-kövecset és piskolcérc.

21. Szt. János nyílása, ezüstös piskolcérc.

22. Szt. György nyílása, süket kvarc.

A bányamívelés üzettelik részszerint a Fels. Aerarium költségén, részszerint pedig a különözött [különbözö] társaságok által. Az első áll a Szomolnoki Királyi Bánya-főinspektori Hivatalnak és a distriktuális [kerületi] Bányatörvényszéknek felvigyázása alatt, és egy helybeli bányatiszt által kormányoztatik.

A bánya-csatornák⁶ e következők:

Ludovika fő csatornája ásattatott 1809-dik esztendőben, már 184 ölnyi hosszú.

A bányanyílás csatornái (Schurfstollen):

1. Rainer főherceg csatornája.
2. Sz. Mihály csatornája.
3. Nepomuki János csatornája.
4. Társaságbeli Sz. Jeremiás csatornája.
5. Felső és alsó társaságbeli Mindszent csatorna.
6. Tekla csatornája.
7. Albert csatornája.
8. Páduai Sz. Antal felső és alsó csatornája.
9. Sz. László felső és alsó csatornája.
10. Felső és alsó József csatornája.
11. Felső, alsó és középső Mindszent csatornája.
12. Sándor csatornája.
13. Társaságbeli Sz. Péter és Pál csatornája.
14. Felső és alsó társaságbeli Bertalan csatornája.
15. Eugenius felső, alsó és napnyugoti csatornája.
16. Sz. Gábor és Ferenc császár csatornája.
17. Antal remete [Remete Szent Antal] csatornája.
18. Felső, középső és alsó Sz. István csatornája.
19. Ferdinánd koronaherceg csatornája.
20. Vencel csatornája.
21. József aerariumbeli s társaságbeli csatornája.
22. Mátyás aerariumbeli és társaságbeli csatornája.
23. Rudolf csatornája.
24. György csatornája.
25. Ernest csatornája.

1807-dik esztendei július 1-ső napjától 1815-ik esztendei október 31-ig bévétetett különbféle ércek tesznek öszvesen 16,578 mázsát, 12 fontot; melyből kivétetett tiszta arany 16 márka, 10 lat, 2 grán és $1\frac{3}{4}$ den[ár], tiszta ezüst 2757 márka, 7 lat, 3 gran, $\frac{1}{4}$ den. Kvarcréz 24 mázsa 51 font. Piskolc 29 mázsa 65 font.

---

⁶ A csatorna kifejezést *Csaplovics* 'vágat, táró' értelemben használja.

Ebből az olvasztásbeli fogyatkozásra $2\frac{1}{2}$ pr. C. [percent, %] számítván, lehúzódik az ezüsből 6 márka 9 lat, 2 gr. $2\frac{3}{4}$ den., az olvasztásbeli költségnek 6 pr. C. lehúzása 22 mar. 15 lat, 3 gr. Summája a lúhozottaknak 29 m., 9 l., 1 gr., $2\frac{3}{4}$ den. Marad tehát tiszta ezüst 2727 m. 14 l. 1 gr. $1\frac{1}{2}$ d.

Ezen produktumoknak pénzbeli becására s jelesen az aranynek 3948 forintra 14 xra⁷ aranypénzben, az ezüstnek 56805 forintra 20 xra ezüstpénzben, a piskolcnak pedig 758 forintra $22\frac{1}{2}$ xra papírospénzben, öszvesen tehát 60755 forintra 16 xra felmegyen.

Hozzáadván még az 1815. esztendő október utolsó napjával hátramaradott 9 márka, 1 lat, 2 gr. Órlött aranyat, mely tészén 199 frtot, $56\frac{1}{4}$ xr. konvenció s pénzben; nemkülönben 705 mázsából és 80 fontból álló ércet és érciszapot (Schlich), melyben 1 mar. 4 l. 3 gr. $2\frac{1}{4}$ den. Tiszta arany és 155 mar. 9 l. 3 gr. $2\frac{1}{4}$ den. Tiszta ezüst találtatott, s öszvesen 2617 forintra, $53\frac{1}{4}$ xra konvenció s pénzben becsültetett, lesz az egész jövedelemnek summája 63,571 forint $5\frac{2}{4}$ xr.

Ez a 345 forintos kurzushoz alkalmaztatván, tészén 219,426 forintokat, 11 xrkat papírospénzben; melyhez csatolván a most elkészített piskolcnak 10650 forintra 40 xra, a piskolcércnek 2659 fra 25 xra és az újonnan öszvegyűjtött materialoknak 4609 fra felmenő árát, nemkülönben a kasszában maradott 554 frtot, 47 xrt, és a kinnlevő 979 forintot, 49 xrt tévő adósságot (Aktiv, Schuld), úgy leszen egész summája 238,879 forint $42\frac{3}{4}$ xr.

Ebből lehúzáván a hutákra s egyéb bányaszükségekre fordítandó, s 192.728 forintokra, 9 xra felmenő költségeket és a lefizetni való 15.711 ftot, 13 xrt tévő adósságokat (debita passiva), vagyis öszvesen 208.439 forintokat, $22\frac{1}{4}$ xkat, marad valóságos s tiszta jövedelem 30.440 for. $30\frac{1}{4}$ xr.

Az iszapérc vitetik felolvasztás végett Szomolnokon keresztül az altwasseri⁸ hutába.

A bányakutaknak⁹ (Schacht) míveltetése itten a sok vízkiütés miatt nem üztetethetik.

---

⁷ xr: a *krajcár* rövidítése.

⁸ *Óvíz, Stará Voda* az egykori *Szepes megyében, Svedlér* mellett található.

⁹ Fügőaknáknak.

Az érczúzó és az iszaptól kitisztító malmok* (Pochwerk und Schlämwerk) állíttattak 1813. eszt. július 12-ik napján fel; (az építés költsége felment 16753 forintra, 21¾ xra), mely időtől ólta egészen 1815. eszt. Október utolsó napjáig öszvetőrettetett 18,370 mázsa érc, az iszaptól pedig megtisztított s bévétellett 1553 mázsa 50 font, melyhez számlálván egyszersmind az 1815-ik militaris esztendőnek¹⁰ végezetével hátramaradott, s 314 mázsára, 50 fontra felmenő ércet is, fog tenni öszvesen 1868 mázsát és 39 fontot. – Innen vétetett bé 7 márka, 10 lat, 3 gr. 3¾ den. Tiszta arany, 446 mar. 4 l. 2 gr. 3 d. tiszta ezüst, – 9 lat, 2 gr., 3 den. őrlött arany, öszvesen 454 márka, 9 lat, 1 gr. 1¾ den. – Arra fordított költség teszen 6096 forintot, 6 xrt, 2 d., tehát egy márka aranya-ezüst kerül 13 forintba, 24¾ xba W. W.

Az 1813. esztendei július 12-ik napjától 1815. eszt. október 31-kig bevétellett produktumoknak és az építésre s bányamívelésre fordított költségeknek öszvehasznlítása.

A felolvasztott 1553 mázsa 89 font iszapércért (melyben 7 márka, 1 lat, 2¾ den. Tiszta arany, 368 márka, 4 lat, 2 gr. Tiszta ezüst találtatott) bejött 7671 for[int] 54¼ xr. Konvencionális pénzben; az 1815-ik esztendőnek végezetével hátramaradott 314 mázsa, 50 font iszapért, melyben volt tiszta arany 9 l. 2 gr. 3 den., bévétellett 1608 for. 21½ xr. Konvencionális pénzben, ami papíros-pénzben a 345 1/6 forintos kurzus szerint 32.032 forintot, 19¼ xrt teszen. – Lehúzáván innen az ércek kitisztítására 6096 forintnyi, 6 ½ xryni, és az érczúzó malmoknak építésére tett 16.753 f[orint]-

---

* Ezen az iszaptól elválasztó malom kikülönbőzteti magát kiváltképpen a benne levő három kemenécnek különös új építésmódja által, mely sokkal hasznosabb, mint az eddig esmeretes afféle malmoké. A szükséges dolgozóknak csekély száma, teljes bátorság aziránt, hogy általa a legkisebb ércszem sem esik el, a dolgozásnak könnyűsége és a kemenécnek az ércek mineműségéhez való alkalmaztathatása ezen malomnak fő tulajdonságai. [Csaplovics eredeti jegyzete.]

¹⁰ Katonai eseményekkel járó (háborús) év.

nyi, $21 \frac{3}{4}$ xnyi költséget, vagyis összesen 22849 forintot, $28 \frac{1}{4}$ xrt, marad a jövedelem fejében 9182 for. 51 xr.

A piskolc művelése. A gyakran nagy bőséggel kiásott piskolcércet haszontalanul elszórni nem akarván, a piskolc is kezdődött égettetni. Mely végre eleintén csak a közönségesen szokásban levő antimonium-égető fazekok használtattak, míg Svaiczter bányainspektor úr (mostanában Bécsben az Udvari Bányakamaránál levő concipista¹¹) mind a fát kémélni, mind egyéb alkalmatlanságokat is elhárítani akarván, arra a szerencsés gondolatra jutott, hogy egy új, 5 harántékosan álló, vasból öntött, 8 lábnyi hosszú csövekkel, melyeknek általmérője 9 collt, vastagsága pedig $1 \frac{1}{2}$ collt tesz, felkészült antimonium-égető kemencét elkészítene, s azt az ércek felolvasztatására alkalmaztatná. Többrendbeli tapasztalatgatások bébizonyították annak célirányosságát és nagy nyereségét; mert 1254 mázsa összeszedett érc mellett részszerint meg bővített természetmény, részszerint pedig a célba vett kémelés által 2635 forintok, $32 \frac{1}{4}$ xrok nyerettettek. A fazekokban ugyanazon ércmaszszából kiégettetett 183 mázsa 62 font antimonium crudum, a kemencében pedig len 252 mázsa és 32 font.

1815-dik esztendőben természetett e móddal 1180 mázsa piskolcércből 340 mázsa antimonium crudum, úgy hogy minden mázsa mellett 4 forint $40 \frac{3}{4}$ xr elesik a munka árából.

Ezen kamerális bányahivatlnál levő személyek állanak e következőkből: 1 bányainspektorból, 1 diurnistából,¹² 1 hutásból, 1 kapatöltőből, 4 ácsból, több kőművesekből, 76 bányászokból, 1 fákyahordozóból, 1 főérc tisztítóból, 1 alérc tisztítóból, 2 törőkből, 1 puttonyhordozóból, 4 kemencetisztítóból, 1 kovácsból, 1 kovácslegényből, 1 kovácsinasból, 1 szerszámhordozóból, összesen 98-100 személyből.

Bécsben, 1818. eszt[endő] április hónapjában.

---

¹¹ Tisztviselő (fogalmazó).

¹² Napidíjas írnok, díjnok.